

Janusz Lehmann

Problemy zabezpieczenia i konserwacji reliefu skalnego "Madarski jeździec" - konferencja naukowa w Szumen, Bułgaria

---

Ochrona Zabytków 27/4 (107), 337-338

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Pierwsze otwarte posiedzenie Grona Konserwatorów odbyło się 17 maja 1974 r. z referatem dra Jerzego Frycza z Torunia pt. *Czy mamy doktrynę konserwatorską w Polsce?*

Jerzy Kowalczyk

PROBLEMY ZABEZPIECZENIA I KONSERWACJI RELIEFU SKALNEGO „MADARSKI JEŹDZIEC” — KONFERENCJA NAUKOWA W SZUMEN, BUŁGARIA

W dniach 25—30 maja 1974 r. odbyła się w Szumen i Madarze (Ludowa Republika Bułgarii) naukowa konferencja konserwatorska poświęcona problemom zabezpieczenia niepowtarzalnego zabytku, jakim jest pochodzący z VIII w. relief skalny nazwany *Jeźdźcem Madarskim*.

Na pionowym urwisku skalnym w odległości 1 km od miejscowości Madara, w okręgu Szumen, znajduje się płaskorzeźbiona postać jeźdźca z psem i lwa, otoczona inskrypcjami wykutymi w skale. Całość położona jest na wysokości 23 m od podnóża liczącego około 100 m wysokości urwiska skalnego i zajmuje około 40 m² powierzchni.

Systematyczne studia nad tym zabytkiem trwają od 1872 r. Inskrypcje otaczające postać jeźdźca stanowią najstarszy dokument państwowy Bułgarii. Wykonane zostały w czasach chanów Terwela (701—718 r.), Krymisosza (739—756 r.) oraz Omurtaga (814—831 r.) i odnoszą się do stosunków Bułgarii z Bizancjum. Postać jeźdźca przedstawia chana Terwela. Pozostałości pigmentów żelazowych w zagłębieniach płaskorzeźby i liter świadczą, że zarówno postać jeźdźca, jak i inskrypcje były w przeszłości polichromowane. Skala, w której wykuto płaskorzeźbę i inskrypcje, jest gruboporowatym wapieniem, zawierającym sporo gruboziarnistych cząstek kwarcytu, serpentynu, chalcedonu i innych minerałów oraz fragmenty muszeli, nieco tlenków i węglanów żelaza a także glinu. Złożona jest z poziomych warstw grubości od kilku do kilkudziesięciu centymetrów każda, posiadających zróżnicowaną strukturę i odmienne właściwości fizyczne.

W ciągu wieków płaskorzeźba i inskrypcje w znacznym stopniu uległy zwietrzeniu, tak że wiele szczegółów straciło czytelność. Rzeźbę przecinają trzy głębokie, skośne szczeliny, prawdopodobnie pochodzenia sejsmicznego, grożące rozłupaniem i upadkiem części płaskorzeźby w dół. Poza tym cała powierzchnia kamienia pokryta jest drobnymi szczelinami i pęknięciami powstałymi na skutek połączonego działania wody i mrozu.

W konferencji poświęconej problemowi zabezpieczenia tego obiektu wzięło udział 6 konserwatorów z ZSRR, Polski, Włoch, Belgii i RF Niemiec w charakterze ekspertów, a poza tym liczni specjaliści epigrafowie, paleografowie, geolodzy i geofizycy, klimatolodzy, architekci, konstruktorzy, statycy, konserwatorzy, architekci. Organizatorami konferencji były władze okręgu Szumen oraz Komitet Sztuki i Kultury — Instytut Ochrony Zabytków Kultury w Sofii.

Na spotkaniu dokonano oceny stanu zachowania i stopnia zagrożenia zabytku, przedyskutowano konieczność i możliwości podjęcia proponowanych zabiegów konserwatorskich, dokonano wyboru najodpowiedniejszych oraz zlecono przeprowadzenie dodatkowych badań w celu dokładniejszego określenia stanu zachowania materiału i stopnia zagrożenia obiektu oraz możliwości zastosowania dalszych interwencji konserwatorskich. Jednogłośnie sprzeciwiono się przeniesieniu zabytku w inne chronione miejsce, obudowania go przezroczystą komorą klimatyzowaną, hydrofobizacji i impregnacji kamienia obiektu. Zaakceptowano propozycje zabezpieczenia pęknięć skały przed oberwaniem w wypadku ruchów sejsmicznych, zakrywania reliefu w okresie zimowym, przekrycia horyzontu skały nad jeźdźcem w celu zabezpieczenia reliefu przed spływem wody z opadów. Dodatkowe badania winny objąć kompleks warunków klimatycznych przy urwisku skalnym, mechanikę penetracji i migracji wody w skale, zmiany mineralogiczne, źródła pochodzenia siarczanów na powierzchni skały i metabolizm roślinności porostów na powierzchni skały. Z uwagi na wyjątkowy charakter zabytku również w skali międzynarodowej,

jego wartość dla historii powszechnej oraz znaczenie dla historii państwa bułgarskiego wystąpiono z wnioskiem o wpisanie *Jeźdźca Madarskiego* do międzynarodowego rejestru zabytków i objęcie ochroną, zapewnianą przez odpowiednią konwencję międzynarodową.

Janusz Lehmann

SYMPOZJUM PKZ WE WROCŁAWIU

W dniach 27 i 28 maja 1974 r. zorganizowane zostało przez Zarząd PP Pracownię Konserwacji Zabytków i Dyрекcję oddziału wrocławskiego PP PKZ sympozjum poświęcone ochronie i konserwacji zabytkowych parków i ogrodów. Uczestniczyli w nim m.in. pracownicy pracowni projektowych, dokumentacji historycznych, przedstawiciele urzędów konserwatorskich, naukowcy i praktycy związani z zagadnieniem ochrony, rewaloryzacji i konserwacji zabytkowych założeń zielonych.

Z okazji sympozjum oddział wrocławski PKZ przygotował wystawę wybranych prac inwentaryzacyjnych i projektowych związanych z tematem spotkania oraz ekspozycję kwiatów przekazanych przez wrocławski ogród botaniczny. Ponadto dyrekcja oddziału wrocławskiego PKZ zorganizowała dla uczestników objazd trasą wybranych przykładowo zabytkowych założeń ogrodowych i parkowych w województwie wrocławskim.

Obrady otworzył i poprowadził wicedyrektor oddziału d.s. naukowo-konserwatorskich — mgr inż. arch. Mirosław Przyłęcki. Stwierdził on na wstępie, że z wielu uzasadnionych powodów w praktyce konserwatorskiej zajmowano się dotychczas przede wszystkim ochroną zabytkowych miast, zabytków architektury i budownictwa, zabytków tzw. ruchomych, archeologicznych i etnograficznych. Obserwowana jednak postępująca dewastacja licznych nie objętych dotychczas kompleksową ewidencją — parków i ogrodów, wśród których znajdują się cenne przykłady sztuki ogrodniczej, zmusza do pilnego i skutecznego zajęcia się również ochroną i tego rodzaju zabytków. W oddziale wrocławskim PKZ od siedmiu lat wykonywane były różnorodne dokumentacje dotyczące historii badań, inwentaryzacji i projektów rewaloryzacji zespołów zabytkowych parków i ogrodów. Zebrano sporo doświadczeń w tej mierze, napotkano rozmaite problemy, których rozwiązania należy szukać w większych zespołach specjalistów, związanych z problematyką konserwatorską. Narastająca fala zainteresowania parkami i ogrodami znalazła swoje odbicie także w licznych artykułach prasowych i publikacjach specjalnych. O parkach coraz częściej słyzy się w programach radiowych i telewizyjnych. Krytyczną w tej dziedzinie sytuację sygnalizują wojewódzcy konserwatorzy zabytków. Wszystko to zachęciło Zarząd PP PKZ i dyrekcję oddziału wrocławskiego do zainicjowania szerszej akcji poświęconej intensyfikacji działań konserwatorskich.

Wicedyrektor Zarządu PP PKZ mgr inż. arch. J. Stępkowski omówił zadania i rolę przedsiębiorstwa w dziedzinie ochrony zabytków, podkreślając wielostronną specjalizację poszczególnych oddziałów i pracowni. Następnie dokonał ściślejszego wprowadzenia w problematykę sympozjum.

Zasadniczą część narady stanowiły następujące referaty:

1. *Ogród i park zabytkowy na Śląsku, jego wartości i znaczenie* — mgr Krzysztof Eysymontt (PKZ oddział wrocławski);
2. *Materiały dokumentacyjne parków i ogrodów w Polsce zawarte w tekach prof. Gerarda Ciolka* — mgr Leszek Kwiatkowski (Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie);
3. *Problemy projektowe i adaptacyjne zabytkowych ogrodów i parków* — mgr inż. Janusz Szymański (PKZ — oddział wrocławski);
4. *Zasady pielęgnacji zabytkowych parków i ogrodów* — dr Elżbieta Baniukiewicz (Zarząd Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki — Warszawa);
5. *Studium, wytyczne, projekt w rekonstrukcji zabytkowego parku* — doc. dr hab. Janusz Bogdanowski (Politechnika Krakowska);
6. *Elementy architektury ogrodowej w parkach i ogrodach zabytkowych — ich rola*